

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Национальная академия образования им. И. Алтынсарина

**БҚЖИ (Бәсекелесу қабілетінің жаһандық индексінің)
КӨРСЕТКІШТЕРІН ЕСЕПТЕУ БОЙЫНША
ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР**

**МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ
ПО РАСЧЕТУ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ГИК
(Глобального индекса конкурентоспособности)**

Астана
2015

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Ғылыми кеңесімен баспаға ұсынылды (2015 жылғы 18 қыркүйектегі № 8 хаттамасы)

Рекомендовано к изданию Ученым советом Национальной академии образования им. И. Алтынсарина (протокол № 8 от 18 сентября 2015 года)

БҚЖИ көрсеткіштерін есептеу бойынша әдістемелік ұсынымдар. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2015. – 17 б.

Методические рекомендации по расчету показателей ГИК. – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2015. – 16 с.

БҚЖИ көрсеткіштерін есептеу бойынша әдістемелік ұсынымдар ҚР Білім беру және ғылым министрлігінің, олардың ведомстволық бағынысты ұйымдарының және Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің қызметкерлері үшін ақпараттық материал болып табылады. Ұсынымдар Қазақстанның білім беру жүйесін халықаралық стандарттармен салыстыру бойынша жұмыста пайдалануы мүмкін.

Методические рекомендации по расчету показателей ГИК являются информационным материалом для работников Министерства образования и науки РК, их подведомственных организаций и Комитета по статистике Министерства национальной экономики. Рекомендации могут быть использованы в работе по сопоставлению системы образования Казахстана с международными стандартами.

© Ы. Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясы, 2015
© Национальная академия
образования им. И. Алтынсарина, 2015

Кіріспе

Бәсекеге жарамдылық рейтингтері жалпыға қолжетімді статистикалық деректерінің және компаниялардың басшыларымен кеңінен өткізілетін сұрастыру нәтижелерінің қисындастыруларына – жыл сайынғы зерттеулерге негізделген, оларды Дүниежүзілік экономикалық форум серіктес ұйымдар желісімен бірге – есепте талданатын елдердегі жетекші зерттеу институттары мен компаниялары жүргізеді. Есепке елдердің бәсекеге жарамдылығының мықты және әлсіз жақтарын жете шолу енгізілген, бұл экономикалық даму саясатын және негізгі реформаларды қалыптастыру үшін басымдылық салаларын анықтауға мүмкіндік береді.

ДЭФ зерттеуінде екі индекс ұсынылған, олардың негізінде елдердің рейтингтері құрылады: Жаһандық бәсекеге жарамдылық индексі (Global Competitiveness Index, GCI) және Бизнесінің бәсекеге жарамдылық индексі (Business Competitiveness Index, BCI). GCI бәсекеге жарамдылықтың 12 қосылғыштарынан құрылған, олар экономикалық дамудың әртүрлі деңгейдегі әлем елдерінің бәсекелесу қабілетін жете сипаттайды. Осы қосылғыштар болып табылады:

- «Институттардың сапасы»,
- «Инфрақұрылым»,
- «Макроэкономикалық тұрақтылық»,
- «Денсаулық және бастауыш білім беру»,
- «Жоғары білім беру және кәсіби даярлық»,
- «Тауарлар мен қызметтер нарығының тиімділігі»,
- «Еңбек нарығының тиімділігі»,
- «Қаржы нарығының жетілгендігі»,
- «Технологиялық деңгей»,
- «Ішкі нарықтың көлемі»,
- «Компаниялардың бәсекелесу қабілеттері»,
- «Инновациялық әулет».

2014 -2015 жылғы жаһандық бәсекеге жарамдылық рейтингін Швейцария басшылық етті, ол алты жыл қатарынан бірінші орынға ие болған. Екінші орынға былтырғыдай, Сингапур ие. Біріккен Штаттар өз рейтингін 5- орыннан 3-нші орынға дейін жақсартты және инновациялық өнімдер мен қызметтермен қамтамасыз етуде бұрынғыдай әлем озаты болып қалады. Төртінші орында Финляндия, бесінші – Германия. Әрі қарай рейтингтің он көшбасылар арасында: Жапония (6 орын), Гонконг (7), Нидерланды (8), Ұлыбритания (9) және Швеция (10).

Қазақстан 50-орынды сақтады, Ресей 53-орында. ТМД-ның басқа елдерінен Украина бір жыл ішінде 84-орыннан 76-орынға көтерілді, Молдавия 89-орыннан 82-орынға, Қырғызстан 121-орыннан 108-орынға, Әзірбайжан 39-орыннан 38-орынға көтерілді, Армения 79-орыннан 85-орынға түсті.

2015 жылғы 30 қыркүйекте Дүниежүзілік экономикалық форум (ДЭФ) 2015-2016 жылдардағы ғаламдық бәсекегеқабілеттілік туралы жыл сайынға

Есебін жариялады. Жеті жал қатарынан рейтингте біріншілікті Швейцария ұстап тұр.

Әлемнің ең бәсекеге қабілетті елдерінің үштігі келесідей түрде көрінеді – Швейцария (1), Сингапур (2) және АҚШ (3). Ең бәсекеге қабілетті елдердің отыздығында шындығында ЭЫДҰ-ның мүшесі болып табылатын әлемнің барлық дамыған мемлекеттері көрсетілген.

Бұл тізімнің аймақтық маңызында Батыс Еуропа елдері үстем болып тұр. Отыздыққа сонымен қатар Азиядан 6 ел – Гонконг (7), Катар (14), Тайвань (15), БАА (17), Малайзия (18), Сауд Аравиясы (25), Оңтүстік Корея (26), Қытай (28) кірді. БРИК елдері арасында Қытай бұрынғысынша жоғары позицияны (28; 0) иемденеді. Қытайдан кейін Ресей (45; +8), Үндістан (55; +16) және Бразилия (75; -18).

Бұл есептің нәтижесі бойынша рейтингте 140 елдің арасында Қазақстан 42 орын алды, былтырғы жылдың рейтинг нәтижесімен салыстырғанда 8 орынға көтерілген. Бұл бәсекеге қабілеттілік индексі рейтингісіне қатысу тарихындағы Қазақстанның ең жақсы нәтижесі. Польша (4,49) мен Италия (4,46) арасындағы рейтингтегі орынмен елді қамтамасыз еткен Қазақстанның жолпы ортақ балы 4,49 (2014 жылы, 42) құрайды.

1 ДЭФ БҚЖИ статистикалық көрсеткіштері туралы жалпы мәлімет

Жаһандық бәсекелесу қабілеті туралы есеп Дүниежүзілік экономикалық форумның жыл сайынғы баянхаты болып табылады. Алғашқы баянхат 1979 жылы шығарылған. 2004 жылдан бастап Жаһандық бәсекелесу қабілеті туралы есеп елдерді «Бәсекелесу қабілетінің жаһандық индексі» негізінде бөледі.

Бәсекелесу қабілетінің индексі елдердің өз азаматтарының әл-ауқаттың жоғары деңгейін қамтамасыз етуге қабілеттерін бағалайды. Бұл, бірінші кезекте, ел бар ресурстарын қаншалықты тиімді пайдаланатынына байланысты. Сонымен бірге, бос нарық шарттарында өмір деңгейін ұстау үшін, әдетте, еңбек өнімділігін және тауарлар/қызметтер сапасын тұрақты көтеру қажет.

БҚЖИ 114 көрсеткіштерінен білім беру және ғылым 13, оның ішінде 3 статистикалық және 10 сұрастыру көрсеткіштері бойынша бағаланады.

Статистикалық көрсеткіштер: бастауыш біліммен қамтылу, орта біліммен қамтылу, жоғары біліммен қамтылу.

Сұрастыру көрсеткіштері: бастауыш білім берудің сапасы, білім беру жүйесінің сапасы, математика мен табиғи-ғылыми білім берудің сапасы, мектептегі Ғаламторға қол жетімділігі, менеджмент мектептерінің сапасы, персонал біліктілігін көтеру, зерттеу және білім беру қызметтерінің қол жетімділігі, ғылыми-зерттеу ұйымдарының сапасы, НИОКР саласында бизнестің ынтымақтасуы, ғылыми инженерлердің қолжетімдігі.

ДЭФ статистикалық көрсеткіштер бойынша рейтингте: бастауыш білім берумен таза қамтылуды, орта біліммен жалпы қамтылуды, жоғары біліммен жалпы қамтылуды пайдаланды.

2014 жылдан бастап ЮНЕСКО білімді жаңа халықаралық стандартты жіктеуге 2011 (БХСЖ-2011) ауысуды жүзеге асырды.

Қазақстанның білім беру жүйесінің халықаралық рейтингтерде бәсекелесу қабілеттеріне білім берудің барлық деңгейлерін БХСЖ-2011 сәйкес келтіру қажет.

БХСЖ 0 – мектеп дейінгі білім беру бағдарламалары (БХСЖ 01- 1-2 жастағы балаларды ерте дамыту бағдарламалары, БХСЖ 02 – 3-6 жастағы мектеп дейінгі балаларына арналған бағдарламалар).

БХСЖ 1 – бастауыш білімнің бағдарламалары (мектептегі 1-4- сыныптар).

БХСЖ 2 – негізгі орта білімнің бағдарламалары (орта білімнің бірінші кезеңі мектептегі 5-9 сыныптар).

БХСЖ 3 – жалпы орта білімнің бағдарламалары (мектептің 10-11-сыныптары) БХСЖ 34 және кәсіби білім берудің бағдарламалары (9 -сынып негізінде колледждегі 1-2- курс) БХСЖ 35.

БХСЖ 4 – техникалық және кәсіби және ортадан кейінгі білім бағдарламалары, колледждердің студенттері (БХСЖ 35 оқушыларынан және БХСЖ 5 студенттерінен басқа барлығы).

БХСЖ 5 – техникалық және кәсіптік және ортадан кейінгі білім бағдарламалары, 11- сынып негізінде оқытылатын және оқыту ұзақтығы 2 жылдан астам колледждер студенттері.

БХСЖ 6 – бакалавриат бағдарламалары.

БХСЖ 7 – магистратура бағдарламалары.

БХСЖ 8 – докторантура бағдарламалары.

2014 жылдың қыркүйегінде жарияланған 2014-2015 жылғы ДЭФ баянхатында Қазақстан білім берудегі статистикалық көрсеткіштері бойынша келесі орындарға ие:

Бастауыш біліммен қамтылу – 116 орын, 85,6%

Орта біліммен қамтылу – 42 орын, 97,7%

Жоғары біліммен қамтылу – 62 орын, 44,5%.

2 Бастауыш біліммен қамтылу коэффициентін есептеу әдістемесі

Бастауыш білім беру адамға үзіліссіз білім беру жүйесінде негізгі білім сатысы болып табылады, оған халықтың жалпы білім беру негізі және білім берудің жалпы жетістіктері байланысты. Бұл ұлттық мәдениетті сақтау іргесі және жеке тұлғаның қалыптасуындағы ең маңызды шарты.

Бастауыш білім ауыстыруға болмайтын төлқұжат, ол әрқайсысына немен айналысатынын, қалай әрі қарай оқытылатынын таңдауға мүмкіндік береді. Сондықтан бастауыш білімге байланысты мәселелер тек қана кәсіпқойлардың назарын ғана емес, мүдделі тұлғалардың кең шеңберін де тартады.

Біздің елімізде бастауыш білім білім беру жүйесінде ең маңызды орынға ие. Сондықтан, барлық балалар мектептегі жасқа жеткенде білімді алады.

Осыған қарамастан, ЮНЕСКО деректері бойынша барлық әлемдегі балалар миллиондап бастауыш білім алу мүмкіндігінен айырылған.

Халықаралық таптастыруда бастауыш білім - БХСЖ 1 деңгейі.

ЮНЕСКО Статистика институтының (ЮСИ) әдістемесіне сәйкес «Бастауыш біліммен қамтылу» топтастырылады:

1. Бастауыш біліммен **жалпы** қамту GER (БХСЖ 1) - жасқа қарамастан, бастауыш білімді алатын оқушылардың саны (БХСЖ 1), білім берудің осы деңгейіндегі теориялық жастық топтың халық бөлігіне қарай пайыздық түрде білдірілген.

Формула

$GER (БХСЖ 1) = \text{оқытылатындар (БХСЖ 1)} / (7 - 10 \text{ жастағы}) \text{ халық} * 100$

2. Бастауыш біліммен қамтудың **түзетілген** таза коэффициенті NERA (БХСЖ 1)- бастауыш немесе орта мектепте оқытылатын бастауыш білім берудің теориялық жас шамасы тобының оқушылары саны, осы жас шамасы тобының халық бөлігіне қарай пайыздық түрде берілген.

Формула

$NERA (БХСЖ 1) = (\text{БХСЖ 1, 7-10 жаста}) \text{ оқытылатындар} + (\text{БХСЖ 2+3, 7-10 жаста}) \text{ оқытылатындар} / (7 - 10 \text{ жастағы}) \text{ халық} * 100\%$

3. Бастауыш біліммен қамтылудың **таза** коэффициенті NER (БХСЖ 1) – 7-10 жаста бастауыш білімді алатын оқушылардың саны (БХСЖ 1), білім берудің осы деңгейіндегі теориялық жас шамасы топтың халық бөлігіне қарай пайыздық түрде берілген.

Формула

$NER (БХСЖ 1) = (\text{БХСЖ 1, 7-10 жаста}) \text{ оқытылатындар} / (7 - 10 \text{ жастағы}) \text{ халық} * 100\%$.

Дүниежүзілік экономикалық форум (ДЭФ) БҚЖИ рейтингінде «бастауыш

біліммен қамтылудың таза коэффициентін» пайдаланады, бұл Қазақстан үшін дұрыс емес, өйткені 7-10 жастағы балалардан басқа бастауыш мектепке балалар 6 жастан да барады. Бұдан басқа, БҰҰ-дың теориялық жастағы тұрғын халық деректерінде (ЮНЕСКО пайдаланатын) және ҚР ҰЭМ Статистика комитеті ұсынатын Қазақстан халқы бойынша нақты деректерінде айырмашылықтар бар.

Әдістемені ұлттық ерекшеліктерге сәйкес келтіру үшін мектепке түсудің тек бір жасын, 6 немесе 7 жасты анықтау қажет, ол бастауыш мектептегі балалардың теориялық жасын белгілейді.

3 Орта біліммен қамтудың коэффициентін есептеу әдістемесі

Қазақстан Республикасының Конституциясында (30-бап) жазылған: «Азаматтарға мемлекеттік оқу орындарында ақысыз орта білім алуға кепілдік берілген. Орта білім алу міндетті».

Орта жалпы білімге кепілдік берілген және барлық азаматтар үшін міндетті болып табылады. Бұдан басқа, орта жалпы білім берудің басым бағыттары білім берудің мазмұнын ақпараттандыру және жаңарту болып табылады.

Орта жалпы білім беру жүйесі алдында келесі міндеттер тұрады:

- мектеп жастағы барлық балаларды оқытумен қамту;
- орта жалпы білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын іске асыру;
- оқытудың мазмұнын және әдістерін жетілдіру, объективтік өлшемдерін және оқушыларды және педагогтер қызметін бағалау әдістемелерін енгізу жолымен мектептегі білім сапасын көтеру;
- оқушылардың және педагогтердің денсаулығын қорғау бойынша шараларды қамтамасыз ету.

Орта жалпы білім үш сатылы: бастауыш (1-4-сыныптар), негізгі (5-9 сыныптар) және үлкен (10-11 немесе 12- сыныптар) білім беру бағдарламаларын игеру жолымен кезең-кезеңмен алынады. Көрсетілген сатылар бірге, бір жалпы білім беру мекемесінде немесе бөлек бастауыш немесе негізгі жалпы білім беру мектебінде қызмет жасай алады.

Халықаралық жіктеуішпен салыстырғанда, «Орта біліммен қамту» БХСЖ 2 – негізгі орта білім (орта білім берудің бірінші кезеңі), БХСЖ 3 – жалпы орта білім (орта білім берудің екінші кезеңі) білім берудің деңгейлерінен тұрады.

БХСЖ 3, өз кезегінде, орта білім берудің жалпы бағдарламалары БХСЖ 34 (мектептердің 10-11(12)-сыныптарының оқушылары) деңгейінен және орта білімнің кәсіби бағдарламалары БХСЖ 35 (мектептің 9-сыныбынан түскен колледждердің 1-2- курс оқушылары) деңгейінен тұрады.

1. Орта біліммен қамтудың **жалпы** коэффициенті GER (БХСЖ 2+3) - жасқа қарамастан, орта білімді алатын оқушылардың саны, білім берудің осы деңгейіндегі теориялық жас шамасы топтың халық бөлігіне қарай пайыздық түрде білдірілген.

Формула

$GER (БХСЖ 2+3) = (БХСЖ 2+3) \text{ оқушылары} / (11 - 17 \text{ жастағы}) \text{ халық} * 100\%$

2. Орта біліммен қамтудың **таза** коэффициенті NER (БХСЖ 2+3)- орта білім берудің теориялық жас шамасы тобының оқушылары саны, осы жастық тобының халық бөлігіне қарай пайыздық түрде білдірілген.

Формула

$NER (БХСЖ 2+3) = (БХСЖ 2+3, 11 - 17 \text{ жастағы}) \text{ оқушылар} / (11 - 17 \text{ жастағы}) \text{ халық} * 100\%$.

4 Жоғары біліммен қамтудың коэффициентін есептеу әдістемесі

Білім беру барлық әлемнің өркениетті елдерінде дамудың негізгі басым бағыты және негізгі көрсеткіші болып табылады.

Жоғары білімді алу адамның өмірінде ең маңызды межелерінің біреуі болған, қалды және болады, әсіресе еңбек нарығындағы қатал бәсекелесумен заманауи әлем жағдайында. Бұны біздің еліміздің үлгісі де растайды, бұнда ересек халықтың 35% жоғары білімге ие – осы көрсеткіш (30-35% деңгейде) экономикасымен дамыған елдерге тән.

Жоғары білім, білім берудің деңгейін белгілеу ретінде үш деңгейлі жүйеде (орта жалпы және кәсіби білімнен кейін) кәсіби білімнің жоғары деңгейін білдіреді және жүйеленген білімдер мен практикалық машықтар жиынтығынан тұрады, олар кәсіби қырынан теориялық және практикалық міндеттерді шешуге қол жеткізеді.

Қазақстан ресми түрде Болон декларациясына қосылды және жоғары білімнің Еуропалық аймағының 47-толық құқықты мүшесі болып шықты.

Сонымен, Болон декларациясының ұстанымдарына негізделген мамандарды даярлаудың үш деңгейлі үлгісіне ауысу жүзеге асырылған: бакалавр - магистр - *PhD* докторы.

Жоғары оқу орындарының негізгі түрлері ұлттық зерттеу университеті, ұлттық жоғары оқу орны, зерттеу университеті, университет, академия, институт және оған теңестірілгендер (консерватория, жоғары мектеп, жоғары училище) болып табылады.

ҚР жоғары оқу орны және жоғарыдан кейінгі оқу орны құрылымында қарастырады:

1. Жоғары базалық білім, ол «бакалавр» академиялық дәрежесі берілуімен мамандық бойынша кең гуманитарлық және іргелі табиғи-ғылыми дайындықты қарастырады;

2. «Жоғары білімді маман» біліктілігі берілуімен (дипломды маман) жоғары арнайы білім;

3. Жоғары оқу орнынан кейінгі білімді жоғары білімге ие азаматтар алады.

Жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру жоғары оқу орнының магистратурасында және докторантурасында, жоғары оқу орнының және ғылыми ұйымдардың резидентурасында беріледі, сондай-ақ «Болашақ» халықаралық стипендендиясының шәкіртақы алушыларын Қазақстан Республикасының заңнамасымен белгіленген тәртіпте жыл сайын бекітілетін мамандықтар тізіміне сәйкес күндізгі оқу формасы бойынша жетекші шетелдік жоғары оқу орныдарына жіберу арқылы жүзеге асырылады.

Магистратурада кадрларды даярлау жоғары білімнің кәсіби оқу бағдарламалары негізінде екі бағыт бойынша жүзеге асырылады:

1) екі жыл оқу мерзімімен ғылыми және педагогикалық;

2) бір жылдан кем емес оқу мерзімімен бейінді.

Қорытынды мемлекеттік аттестаттауды ойдағыдай өткен және көпшілік алдында магистрлік диссертацияны қорғаған оқытындарға тиісті мамандық бойынша магистрдің академиялық дәрежесі беріледі.

Докторантурада үш жылдан кем емес оқу мерзімімен философия докторларының (*PhD*) және кәсіптік оқу бағдарламалары негізінде бейіні бойынша докторларды даярлау жүзеге асырылады.

ЮНЕСКО әдістемесіне сәйкес «*Үшінші (жоғары) біліммен қамту*» БХСЖ 5 деңгейден тұрады – техникалық-кәсіптік білім (11-сынып базасында түскен колледждердің студенттері және 2 жылдан астам оқу ұзақтығымен мамандықтарға оқытылатындар), БХСЖ 6 – бакалавриат, БХСЖ 7 – магистратура, БХСЖ 8 – докторантура.

Жоғары біліммен қамтудың жалпы коэффициенті GER (БХСЖ 5+6+7+8) – жасқа қарамастан, үшінші (жоғары) білім алатын студенттер саны, білім берудің осы деңгейіндегі теориялық халықтың жас ерекшелігіне қарай бөлінген топтарына қарай пайыздық түрде білдірілген. Үшінші білім үшін халықтың жас тобы келесі түрде есептеледі: 5 жыл оқыту ұзақтылығымен орта білімді аяқтау жасы.

Формула

$GER (МСКО 5+6+7+8) = (БХСЖ 5+6+7+8) \text{ студенттері} / (18 - 22 \text{ жастағы}) \text{ халық} * 100\%$

Статистикалық көрсеткіштермен есептеу әдістемелерімен таныстыру: «бастауыш біліммен қамту», «орта біліммен қамту», «жоғары біліммен қамту» білім берудің ұлттық жүйесін БХСЖ 2011 сәйкес келтіру маңыздылығын түсіну мүмкіндігін береді.

Білім берудің халықаралық стандартты жіктеуіші:

- білім беру бағдарламаларын білім беру деңгейілері мен салалары бойынша жіктейді;

- ұлттық деректердің халықаралық деңгейде салыстырылатындығын қамтамасыз етеді;

- халықаралық рейтингтерге қатысу үшін статистикалық деректерге түсіндірме беруге қол жеткізеді.

Қорытынды

ДЭФ БӨЖИ көрсеткіштерін есептеу бойынша әдістемелік ұсынымдар әлемдік рейтингтерде статистикалық көрсеткіштерді пайдалану туралы мәлімдеу үшін берілген. Өкінішке орай, білім беру жүйесінің барлық ұлттық ерекшеліктерін халықралық ұйымдар ескермейді.

Мәселен, Қазақстанда мектепке түсудің жасы 6(7) жас. «Бастауыш біліммен таза қамтылу» бойынша есептерде 7-10 жастағы балалар ескеріледі, бұл қамтудың % нәтижесінің бұрмалауына әкеп соқтырады. Дұрыстылау және әділеттілеу БҚЖИ рейтингінде «бастауыш біліммен түзетілген таза қамтылуды» пайдалану, бұнда білім алатын барлық балалар ескерілген.

ҚР Білім беру және ғылым министрлігі ЮНЕСКО-ның Статистика институтымен, Дүниежүзілік банкпен ынтымақтасу бойынша күрделі жұмыс жүргізуде.

ЮНЕСКО-ның Статистика институты негізінде білім беру статистикасы бойынша оқыту семинарлары Ұлттық экономика министрлігінің Статистика комитетінде, Білім беру және ғылым министрлігінде білім берудің барлық жүйесін дамытудағы маңызды кезеңі болып табылады.

Глоссарий

ДЭФ – Дүниежүзілік экономикалық форум;

БҚЖИ - Бәсекелесу қабілетінің жаһандық индексі;

БХСЖ-2011 – Білімдік халықаралық стандартты жіктеу;

ЮСИ – ЮНЕСКО Статистика институты;

ЖОО – Жоғары оқу орындары;

ҚР ҰЭМ СК – ҚР Ұлттық экономика министрлігінің Статистика комитеті.

Пайдаланған дереккөздерінің тізімі

1 Конституция - Қазақстан Республикасының негізгі Заңы.

2 «Дүниежүзілік экономикалық форумның есебі: Жаһандық бәсекелесу қабілетінің 2014-2015 рейтингі» (The Global Competitiveness Index 2014–2015) баянхаты.

3 ЮНЕСКО Статистика институтының «Білім берудің халықаралық стандартты жіктеуіші БХСЖ 2011» нұсқаулығы, 2013 жылы.

4 ЮНЕСКО сауалнамалары – жыл сайынғы статистикалық есептер.

БӘСЕКЕГЕ ЖАРАМДЫЛЫҚ РЕЙТИНГІ 2014–2015
World Economic Forum, 2014. The Global Competitiveness Report 2014–2015

РЕЙТИНГ	ЭКОНОМИКА	ИНДЕКС
1	2	3
1	Швейцария	5.7
2	Сингапур	5.6
3	Соединённые Штаты Америки	5.5
4	Финляндия	5.5
5	Германия	5.5
6	Япония	5.5
7	Гонконг	5.5
8	Нидерланды	5.5
9	Великобритания	5.4
10	Швеция	5.4
11	Норвегия	5.4
12	Объединённые Арабские Эмираты	5.3
13	Дания	5.3
14	Тайвань	5.3
15	Канада	5.2
16	Катар	5.2
17	Новая Зеландия	5.2
18	Бельгия	5.2
19	Люксембург	5.2
20	Малайзия	5.2
21	Австрия	5.2
22	Австралия	5.1
23	Франция	5.1

24	Саудовская Аравия	5.1
25	Ирландия	5
26	Южная Корея	5
27	Израиль	4.9
28	Китай	4.9
29	Эстония	4.7
30	Исландия	4.7
31	Таиланд	4.7
32	Пуэрто-Рико	4.6
33	Чили	4.6
34	Индонезия	4.6
35	Испания	4.5
36	Португалия	4.5
37	Чехия	4.5
38	Азербайджан	4.5
39	Маврикий	4.5
40	Кувейт	4.5
41	Литва	4.5
42	Латвия	4.5
43	Польша	4.5
44	Бахрейн	4.5
45	Турция	4.5
46	Оман	4.5
47	Мальта	4.4
48	Панама	4.4
49	Италия	4.4
50	<i>Казахстан</i>	4.4

Мазмұны

Кіріспе.....	3
1 ДЭФ БҚЖИ статистикалық көрсеткіштер туралы жалпы мәлімет.....	5
2 Бастауыш біліммен қамтылу коэффициентін есептеу әдістемесі.....	7
3 Орта біліммен қамтудың коэффициентін есептеу әдістемесі.....	9
4 Жоғары біліммен қамтудың коэффициентін есептеу әдістемесі.....	10
Қорытынды.....	12
Глоссарий.....	13
Пайдаланылған құжаттар тізімі.....	14
Қосымша.....	15

Введение

Рейтинги конкурентоспособности основаны на комбинации общедоступных статистических данных и результатов опроса руководителей компаний – обширного ежегодного исследования, которое проводится Всемирным экономическим форумом совместно с сетью партнерских организаций – ведущих исследовательских институтов и компаний в странах, анализируемых в отчете. В отчет также включен подробный обзор сильных и слабых сторон конкурентоспособности стран, что делает возможным определение приоритетных областей для формулирования политики экономического развития и ключевых реформ.

В исследовании ВЭФ представлены два индекса, на основе которых составляются рейтинги стран: Индекс глобальной конкурентоспособности (*Global Competitiveness Index, GCI*) и Индекс конкурентоспособности бизнеса (*Business Competitiveness Index, BCI*). GCI составлен из 12 слагаемых конкурентоспособности, которые детально характеризуют конкурентоспособность стран мира, находящихся на разных уровнях экономического развития. Этими слагаемыми являются:

- «Качество институтов»,
- «Инфраструктура»,
- «Макроэкономическая стабильность»,
- **«Здоровье и начальное образование»,**
- **«Высшее образование и профессиональная подготовка»,**
- «Эффективность рынка товаров и услуг»,
- «Эффективность рынка труда»,
- «Развитость финансового рынка»,
- «Технологический уровень»,
- «Размер внутреннего рынка»,
- «Конкурентоспособность компаний»,
- «Инновационный потенциал».

Рейтинг глобальной конкурентоспособности 2014 – 2015 возглавила Швейцария, которая занимает первое место уже шестой год подряд. Второе место, как и в прошлом году, занимает Сингапур. Соединённые Штаты улучшили свой рейтинг с 5 до 3 места и по-прежнему остаются мировым лидером в обеспечении инновационных продуктов и услуг. Четвертое место занимает Финляндия, пятое – Германия. Далее в десятке лидеров рейтинга: Япония (6 место), Гонконг (7), Нидерланды (8), Великобритания (9) и Швеция (10).

Казахстан сохранил 50-ю позицию, Россия находится на 53 месте. Из других стран СНГ, Украина за год поднялась с 84 на 76 место, Молдавия с 89 на 82, Киргизия со 121 на 108, Азербайджан с 39 на 38 место, Армения опустилась с 79 на 85.

30 сентября 2015 года Всемирный экономический форум (ВЭФ) опубликовал ежегодный Отчет о глобальной конкурентоспособности на 2015-2016 годы. Седьмой год подряд первенство в рейтинге удерживает Швейцария.

Тройка самых конкурентоспособных стран мира выглядит следующим образом – Швейцария (1), Сингапур (2) и США (3). В 30-ке самых конкурентоспособных стран мира представлены практически все развитые государства мира, являющиеся членами ОЭСР. В региональном значении в данном списке доминируют страны Западной Европы. В тридцатку также вошли 6 стран из Азии – Гонконг (7), Катар (14), Тайвань (15), ОАЭ (17), Малайзия (18), Саудовская Аравия (25), Южная Корея (26), Китай (28). Среди стран БРИК Китай по-прежнему занимает наивысшую позицию (28; 0). За Китаем следуют Россия (45; +8), Индия (55; +16) и Бразилия (75; -18).

По результатам этого отчета Казахстан занял 42-ое место в рейтинге среди 140 стран, поднявшись на 8 мест в сравнении с результатами рейтинга прошлого года. Это лучший результат Казахстана за всю историю участия в рейтинге индекса конкурентоспособности. Общий средний балл Казахстана составляет 4,49 (4,42 в 2014 году), что обеспечило стране место в рейтинге между Польшей (4,49) и Италией (4,46).

1 Общие сведения о статистических показателях ГИК ВЭФ

Отчёт о глобальной конкурентоспособности является ежегодным докладом Всемирного экономического форума. Первый доклад был выпущен в 1979 году. С 2004 года Отчёт о глобальной конкурентоспособности ранжирует страны на основе «Глобального индекса конкурентоспособности».

Индекс конкурентоспособности оценивает способность стран обеспечить высокий уровень благосостояния своих граждан. Что в первую очередь зависит от того, насколько эффективно страна использует ресурсы, которыми располагает. При этом для поддержания уровня жизни в условиях свободного рынка, как правило, необходимо постоянное повышение производительности труда и качества товаров/услуг.

Из 114 показателей ГИК, образование и наука оценивается по 13, в том числе 3 статистических и 10 опросных показателей.

Статистические показатели: охват начальным образованием, охват средним образованием и охват высшим образованием.

Опросные показатели: качество начального образования, качество системы образования, качество математики и естественно-научного образования, доступ к Интернету в школах, качество школ менеджмента, повышение квалификации персонала, доступность исследовательских и образовательных услуг, качество научно-исследовательских организаций, сотрудничество и бизнеса в сфере НИОКР, доступность научных инженеров.

ВЭФ использует в рейтинге по статистическим показателям: чистый охват начальным образованием, общий (валовой) охват средним и общий (валовой) охват высшим образованием.

С 2014 года ЮНЕСКО осуществил переход на новую международную стандартную классификацию образования 2011 (МСКО-2011).

Для конкурентоспособности системы образования Казахстана в международных рейтингах необходимо привести все уровни образования в соответствии с МСКО 2011.

МСКО 0 – программы дошкольного образования (МСКО 01- программы раннего развития детей в возрасте 1-2 года, МСКО 02 – программы для детей дошкольного возраста 3-6 лет).

МСКО 1 – программы начального образования (1-4 классы в школе).

МСКО 2 – программы основного среднего образования (первый этап среднего образования 5-9 классы в школе).

МСКО 3 – программы общего среднего образования (10-11 классы школ) МСКО 34 и программы профессионального образования (1-2 курс в колледже на базе 9 класса) МСКО 35.

МСКО 4 – программы технического и профессионального и послесреднего образования, студенты колледжей (все за вычетом учащихся МСКО 35 и студентов МСКО 5).

МСКО 5 – программы технического и профессионального и послесреднего образования, студенты колледжей, обучающиеся на базе 11 класса и продолжительность обучения более 2 -х лет.

МСКО 6 – программы бакалавриата.

МСКО 7 – программы магистратуры.

МСКО 8 – программы докторантуры.

В докладе ВЭФ 2014-2015 года опубликованном в сентябре 2014 года Казахстан занимает следующие позиции по статистическим показателям в образовании:

Охват начальным образованием – 116 место, 85,6%.

Охват средним образованием – 42 место, 97,7%.

Охват высшим образованием – 62 место, 44,5%.

2 Методика расчета коэффициента охвата начальным образованием

Начальное образование в системе непрерывного образования человека выступает базовой образовательной ступенью, от которой зависит общая образовательная основа населения, а также и всеобщие достижения образования в целом. Это фундамент сохранения национальной культуры и важнейшее условие формирования личности.

Начальное образование это незаменимый паспорт, который дает возможность каждому выбрать, чем он будет заниматься, как будет продолжать учиться. Вот почему вопросы, связанные с начальным образованием, неизменно привлекают внимание не только профессионалов, но и широкого круга заинтересованных лиц.

Согласно методике Института статистики ЮНЕСКО (ИСЮ) «Охват начальным образованием» подразделяется на:

1. Общий охват начальным образованием GER (МСКО 1) - число учащихся, получающих начальное образование (МСКО 1), независимо от возраста, выраженное в процентном отношении к части населения теоретической возрастной группы данного уровня образования.

Формула

$$\text{GER (МСКО 1)} = \text{уч-ся (МСКО 1)} / \text{население (в возрасте 7 -10 лет)} * 100$$

2. Скорректированный чистый коэффициент охвата начальным образованием NERA (МСКО 1) - число учащихся теоретической возрастной группы начального образования, обучающихся в начальной или средней школе, выраженное в процентном отношении к части населения этой же возрастной группы.

Формула

$$\text{NERA (МСКО 1)} = (\text{учащиеся (МСКО 1, в возрасте 7 - 10 лет)} + \text{учащиеся (МСКО 2+3, в возрасте 7 - 10 лет)}) / \text{население (в возрасте 7 - 10 лет)} * 100\%$$

3. Чистый коэффициент охвата начальным образованием NER (МСКО 1) – число учащихся, получающих начальное образование (МСКО 1) в возрасте 7-10 лет, выраженное в процентном отношении к части населения теоретической возрастной группы данного уровня образования.

Формула

$$\text{NER (МСКО 1)} = \text{учащиеся (МСКО 1, в возрасте 7 - 10 лет)} / \text{население (в возрасте 7 - 10 лет)} * 100\%.$$

Всемирный экономический форум (ВЭФ) использует в рейтинге ГИК «чистый коэффициент охвата начальным образованием», что для Казахстана является некорректным, так как кроме 7-10 – летних детей, начальную школу

посещают дети с 6 лет. Кроме того есть расхождения в данных народонаселения теоретического возраста ООН (которое использует ЮНЕСКО) и фактические данные по населению Казахстана, которое предоставляет Комитет по статистике МНЭ РК.

Для приведения методики в соответствии с национальными особенностями, необходимо определить только один возраст поступления в школу - 6 или 7 лет, который обозначит теоретический возраст детей в начальной школе.

3 Методика расчета коэффициента охвата средним образованием

В Конституции Республики Казахстан (статья 30) прописано: «Гражданам гарантируется бесплатное среднее образование в государственных учебных заведениях. Среднее образование обязательно».

Среднее общее образование гарантировано и является обязательным для всех граждан. Помимо этого, приоритетами среднего общего образования являются информатизация и обновление содержания образования.

Перед системой среднего общего образования стоят следующие задачи:

- охват обучением всех детей школьного возраста;
- реализация государственных общеобязательных стандартов среднего общего образования;
- повышение качества образования в школах путем усовершенствования содержания и методов обучения, введения объективных критериев и подходов к оценке знаний учащихся и деятельности педагогов;
- обеспечение мер по охране здоровья учащихся и педагогов.

Среднее общее образование приобретает поэтапно путем усвоения образовательных программ трех ступеней: начальной (1-4 классы), основной (5-9 классы) и старшей (10-11 или 12 классы). Указанные ступени могут функционировать вместе, в одной организации образования, или отдельно, в начальной или основной общеобразовательной школе.

В сопоставлении с международной классификацией «Охват средним образованием» включает уровни образования МСКО 2 – основное среднее образование (первый этап среднего образования), МСКО 3 – общее среднее образование (второй этап среднего образования).

МСКО 3 в свою очередь состоит из уровня общих программ среднего образования МСКО 34 (учащиеся 10-11(12) классов школ) и уровня профессиональных программ среднего образования МСКО 35 (учащиеся колледжей 1-2 курс, поступившие после 9 класса школы).

1. **Общий** коэффициент охвата средним образованием GER (МСКО 2+3) - число учащихся, получающих среднее образование, независимо от возраста, выраженное в процентном отношении к части населения теоретической возрастной группы данного уровня образования.

Формула

$GER (МСКО 2+3) = \text{учащиеся (МСКО 2+3)} / \text{население (в возрасте 11 - 17 лет)} * 100\%$

2. **Чистый** коэффициент охвата средним образованием NER (МСКО 2+3) - число учащихся теоретической возрастной группы среднего образования, выраженное в процентном отношении к части населения этой же возрастной группы.

Формула

$NER (МСКО 2+3) = \text{учащиеся (МСКО 2+3, в возрасте 11 - 17 лет)} / \text{население (в возрасте 11 - 17 лет)} * 100\%$.

4 Методика расчета коэффициента охвата высшим образованием

Образование является основным приоритетным направлением и основным индикатором развития во всех цивилизованных странах мира.

Получение высшего образования всегда было, остается и будет одной из важных вех в жизни человека, особенно в условиях современного мира с его жесткой конкуренцией на рынке труда. Это подтверждает и пример нашей страны, где 35% взрослого населения имеют высшее образование – этот показатель (на уровне 30-35%) характерен и для стран с развитой экономикой.

Высшее образование, как обозначение уровня образования, означает верхний уровень профессионального образования в трёхуровневой системе (послесреднего общего или профессионального образования) и включает в себя совокупность систематизированных знаний и практических навыков, которые позволяют решать теоретические и практические задачи по профессиональному профилю.

Казахстан официально присоединился к Болонской декларации и стал 47-м полноправным членом Европейской зоны высшего образования.

Таким образом, был осуществлен переход на трехуровневую модель подготовки специалистов: бакалавр - магистр - доктор *PhD*, основанную на принципах Болонской декларации.

Основными видами высших учебных заведений являются национальный исследовательский университет, национальное высшее учебное заведение, исследовательский университет, университет, академия, институт и приравненные к ним (консерватория, высшая школа, высшее училище).

В структуре высшего и послевузовского образования РК предусмотрено:

1. Высшее базовое образование, предусматривающее широкую гуманитарную и фундаментальную естественно-научную подготовку по профилю специальности с присвоением академической степени «бакалавр»;
2. Высшее специальное образование с присвоением квалификации «специалист с высшим образованием» (дипломированный специалист);
3. Послевузовское образование приобретает гражданами, имеющими высшее образование.

Послевузовское образование осуществляется в магистратуре и докторантуре высших учебных заведений, в резидентуре высших учебных заведений и научных организаций, а также путем направления стипендиатов международной стипендии «Болашак» на обучение в ведущие зарубежные высшие учебные заведения по очной форме обучения в соответствии с перечнем специальностей, ежегодно утверждаемым в порядке, установленном законодательством Республики Казахстан.

Подготовка кадров в магистратуре осуществляется на базе профессиональных учебных программ высшего образования по двум направлениям:

- 1) научному и педагогическому со сроком обучения два года;
- 2) профильному со сроком обучения не менее одного года.

Обучающемуся, успешно прошедшему итоговую государственную

аттестацию и публично защитившему магистерскую диссертацию, присуждается академическая степень магистра по соответствующей специальности.

В докторантуре осуществляется подготовка докторов философии (*PhD*) и докторов по профилю на базе профессиональных учебных программ магистратуры со сроком обучения не менее трех лет.

По методике ЮНЕСКО «*Охват третичным (высшим) образованием*» включает уровни образования МСКО 5 –техническое и профессиональное образование (студенты колледжей, поступившие на базе 11 классов и обучающиеся на специальностях, где продолжительность обучения более 2-х лет), МСКО 6 – бакалавриат, МСКО 7 – магистратура, МСКО 8 – докторантура.

Общий коэффициент охвата высшим образованием GER (МСКО 5+6+7+8) - количество студентов, получающих третичное (высшее) образование, независимо от возраста, выраженное в процентном отношении к части населения теоретической возрастной группы данного уровня образования. Для третичного образования, возрастная группа населения подсчитывается следующим образом: возраст окончания среднего образования с длительностью обучения 5 лет.

Формула GER (МСКО 5+6+7+8) = студенты (МСКО 5+6+7+8) / население (в возрасте 18 - 22 лет) * 100%.

Ознакомление с методиками расчета статистических показателей: «охват начальным образованием», «охват средним образованием» и «охват высшим образованием» дает возможность понять значимость приведения национальной системы образования в соответствии с МСКО 2011.

Международная стандартная классификация образования:

- классифицирует образовательные программы по уровням и областям образования;
- обеспечивает сопоставимость национальных данных на международном уровне;
- позволяет интерпретировать статданные, для участия в международных рейтингах.

Заключение

Методические рекомендации по расчету показателей ГИК ВЭФ даны для информации и использования сведений о статистических показателях в мировых рейтингах. К сожалению, не все национальные особенности системы образования учитываются международными организациями.

К примеру, в Казахстане возраст поступления детей в школу 6(7) лет. В расчетах по «чистому охвату начальным образованием» учитываются дети в возрасте 7-10 лет, что приводит к искажению результата % охвата. Более корректно и объективно было бы использование в рейтинге ГИК «скорректированного чистого охвата начальным образованием», где учтены все дети, получающие начальное образование.

Министерство образования и науки РК ведет большую работу по сотрудничеству с Институтом статистики ЮНЕСКО, Всемирным банком.

Обучающие семинары по образовательной статистике на базе Института статистики ЮНЕСКО, в Комитете статистики Министерства национальной экономики, в Министерстве образования и науки являются важным этапом в развитии всей системы образования.

Глоссарий

ВЭФ – Всемирный экономический форум;

ГИК – Глобальный индекс конкурентоспособности;

МСКО – Международная стандартная классификация образования;

ИСЮ – Институт статистики ЮНЕСКО;

ВУЗ – Высшее учебное заведение;

КС МНЭ РК – Комитет по статистике Министерства национальной экономики РК.

Список использованных источников

- 1 Конституция - Основной Закон Республики Казахстан.
- 2 Доклад «Отчет Всемирного экономического форума: Рейтинг глобальной конкурентоспособности 2014–2015» (The Global Competitiveness Index 2014–2015).
- 3 Руководство «Международная стандартная классификация образования МСКО 2011» Институт статистики ЮНЕСКО, 2013 год.
- 4 Вопросники ЮНЕСКО – ежегодные статистические отчеты.

РЕЙТИНГ ГЛОБАЛЬНОЙ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ 2014–2015
World Economic Forum, 2014. The Global Competitiveness Report 2014–2015

РЕЙТИНГ	ЭКОНОМИКА	ИНДЕКС
1	2	3
1	Швейцария	5.7
2	Сингапур	5.6
3	Соединённые Штаты Америки	5.5
4	Финляндия	5.5
5	Германия	5.5
6	Япония	5.5
7	Гонконг	5.5
8	Нидерланды	5.5
9	Великобритания	5.4
10	Швеция	5.4
11	Норвегия	5.4
12	Объединённые Арабские Эмираты	5.3
13	Дания	5.3
14	Тайвань	5.3
15	Канада	5.2
16	Катар	5.2
17	Новая Зеландия	5.2
18	Бельгия	5.2
19	Люксембург	5.2
20	Малайзия	5.2
21	Австрия	5.2
22	Австралия	5.1
23	Франция	5.1

24	Саудовская Аравия	5.1
25	Ирландия	5
26	Южная Корея	5
27	Израиль	4.9
28	Китай	4.9
29	Эстония	4.7
30	Исландия	4.7
31	Таиланд	4.7
32	Пуэрто-Рико	4.6
33	Чили	4.6
34	Индонезия	4.6
35	Испания	4.5
36	Португалия	4.5
37	Чехия	4.5
38	Азербайджан	4.5
39	Маврикий	4.5
40	Кувейт	4.5
41	Литва	4.5
42	Латвия	4.5
43	Польша	4.5
44	Бахрейн	4.5
45	Турция	4.5
46	Оман	4.5
47	Мальта	4.4
48	Панама	4.4
49	Италия	4.4
50	<i>Казахстан</i>	4.4

Содержание

Введение.....	18
1 Общие сведения о статистических показателях ГИК ВЭФ.....	20
2 Методика расчета коэффициента охвата начальным образованием.....	22
3 Методика расчета коэффициента охвата средним образованием.....	24
4 Методика расчета коэффициента охвата высшим образованием.....	25
Заключение.....	27
Глоссарий.....	28
Список использованных источников.....	29
Приложение.....	30

БҚЖИ (Бәсекелесу қабілетінің жаһандық индексінің)
көрсеткіштерін есептеу бойынша
әдістемелік ұсынымдар

Методические рекомендации
по расчету показателей ГИК
(Глобального индекса конкурентоспособности)

Басуға 30.09. 2015 ж. қол қойылды. Пішімі 60×84 1/16.
Қағазы офсеттік. Офсеттік басылыс.
Қаріп түрі «Times New Roman». Шартты баспа табағы 2.

Подписано в печать 30.09. 2015 г. Формат 60×84 1/16.
Бумага офсетная. Печать офсетная.
Шрифт Times New Roman. Усл. п.л. 2.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
«Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы» РМҚК
010000, Астана қ., Орынбор көшесі 4, «Алтын Орда» БО, 15-қабат

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Национальная академия образования им. И. Алтынсарина
010000, г. Астана, ул. Орынбор, 4, БЦ «Алтын Орда», 15 этаж